

Erdélyi Ákos¹

A műveleti pszichológia konceptualizálása, helye és szerepe a pszichológia- és rendészettudományban II.

Alkalmazható műveleti pszichológiai eljárások

Conceptualization, Place and Role of Operational Psychology in Psychology and Law Enforcement Sciences, II.

Applicable Operational Psychological Procedures

Jelen írás egy kétrészes tanulmány második része, amelynek központi témája a műveleti pszichológiai tevékenység főbb eljárásainak és módszertani megoldásainak bemutatása. Az alkalmazható eljárások multidiszciplináris jellegűek, amelyeket a műveleti pszichológia más alkalmazott pszichológiai területektől, a kriminológiától, a kriminalisztikától és a rendészettudománytól igyekszik integrálni a saját rendszerébe. Ezek olyan eljárások, amelyek nyomozástámogató funkciója és szerepe már igazolt – ugyanakkor, amint azt látni fogjuk, az egyes műveleti feladatellátás során is eredményesen alkalmazhatók.

Írásom célja bemutatni a műveleti pszichológia eszköztárát, amelyet szakirodalmi feldolgozás keretében tárok az olvasó elé.

A szakirodalmi összefoglaló áttanulmányozásának végére mindenki számára körvonalazódik majd, hogy az egyes kriminálpszichológiai, kriminalisztikai pszichológiai és elemző-értékelő tevékenységek és módszertani eljárások miként is használhatók a rendészeti műveleti pszichológiai feladatellátás során. Azonban azt is látnunk kell, hogy jelen írás merőben elméletközpontú: az itt bemutatott eljárások gyakorlati integrálása még várat magára. Addig is, célszerű lehet olyan empirikus kutatásokat végezni, amelyek ezen eljárások validitás- és reliabilitásvizsgálatára fókuszálnak, ezzel is elősegítve egyrészt a műveleti pszichológia mint terminológia

¹ Tanársegéd, pszichológus, kriminológus, Nemzeti Köszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Magatartástudományi és Kriminálpszichológia Tanszék, e-mail: erdelyi.akos@uni-nke.hu

megszilárdulását, másrészt az alkalmazott eljárások megbízhatóságának ellenőrzését és gyakorlatba integrálását.

Kulcsszavak: műveleti pszichológia, alkalmazott pszichológiai eljárások, módszertan, felderítés-támogatás, művelet-támogatás

This article is the second part of a two-part study; the central theme is the presentation of the main procedures and methodological solutions of operational psychology. The applicable procedures are multidisciplinary in nature, which operational psychology seeks to integrate into its own system from other applied psychological fields, criminology, forensics and police science and law enforcement. These procedures have investigative support function primarily and their role have already been proven – at the same time, as we will see, they can also be successfully applied during the performance of operational tasks.

The aim of this article is to present the tools of operational psychology, which I present to the reader in the framework of a literature review.

By the end of the study of the literature summary, everyone will have an outline of how the criminal psychology, forensic psychology and analytical-evaluation activities and methodological procedures can be used during the performance of law operational psychological tasks. However, we must also see that this paper is purely theory-focused: the practical integration of the procedures presented here has yet to be achieved. In the meantime, it may be advisable to conduct empirical research that focuses on the validity and reliability of these procedures, thereby facilitating both the consolidation of operational psychology as a terminology and the verification of the reliability of the applied procedures and their integration into practice.

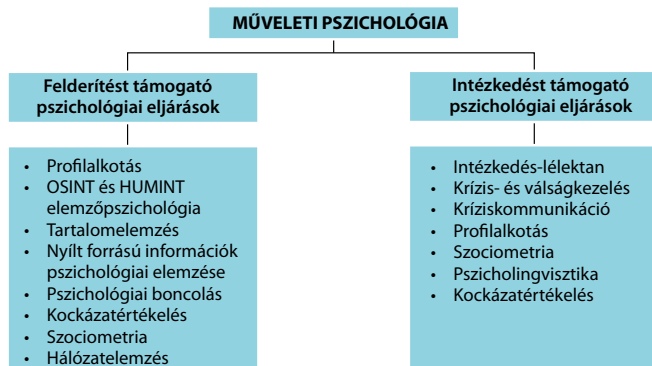
Keywords: operational psychology, applied psychological procedures, methodology, reconnaissance support, operational support

A műveleti pszichológia módszertani lehetőségei

Egy korábban, ugyancsak a *Nemzetbiztonsági Szemlé*ben közölt publikációban, amely a műveleti pszichológiai tematikájú tanulmány sorozatom első része,² áttekintettem a műveleti pszichológia konceptualizációs nehézségeit, valamint tudományterületi elhelyezkedését. Jelen írás a műveleti pszichológiai feladatellátására, az ott alkalmazható eljárások bemutatására fókuszál, kiegészítve az első rész elméleti jellegét.

A műveleti pszichológia multidiszciplináris szemléletű – nem meglepő tehát, hogy eljárásai és módszertani lehetőségei is multidiszciplináris alapokon nyugszanak. Merítve az alap- és alkalmazott pszichológiai területek, valamint a társ-tudományterületek eljárásaiból, a műveleti pszichológia eredményesen építhet a (pszichológiai/klinikai) profilalkotás, a nyílt forrású információk pszichológiai alapú elemzés-értékelés, a pszichológiai szempontú tartalomelemzés, a krízisintervenció, a kríziskezelés és -kommunikáció,

² ERDÉLYI 2025.

1. ábra: A műveleti pszichológia sematikus ábrája, feladatellátása alapján

Forrás: a szerző szerkesztése

a kockázátértékelés, az intézkedés-lélektan, valamint a narratív pszichológia és a pszichológiai boncolás eljárásokra, amelyeket az 1. ábra foglal össze.

Pszichológiai profilalkotás a felderítésben és az elhárításban

A bűnügyi profilalkotással kapcsolatban számos tanulmány született az utóbbi években, amelyek szisztematikusan mutatják be az eljárás módszertani alapjait, egyes irányzatait, főbb paradigmáit, alkalmazhatóságának lehetőségeit,³ és szép számmal akad olyan tanulmány is, amely a profilalkotás pszichológiai irányzatát veszi górcső alá.⁴ Tekintettel ezekre az összefoglaló írásokra, ebben az alfejezetben arról írok, hogy a pszichológiai profilalkotás miként használható a terrorfelderítésben és -elhárításban.

A pszichológiai (vagy más néven klinikai) profilalkotás a profilalkotás-irányzatok egyik legelső irányzata, amely mindennek ellenére csak az utóbbi években született újjá.⁵ A pszichológiai irányzat megszületése a 20. század közepén, New Yorkban tevékenykedő, Bolond Bombagyáros névre keresztelt George Metesky sorozatrobantásainak felderítéséhez köthető: a rendőrség, miután megakadt az akkor még ismeretlen elkövető felderítésében, Dr. James A. Brussel pszichiátert kérte fel az elkövető személyiségprofiljának megalkotására, amelynek köszönhetően sikerült beazonosítani és elfogni Meteskyt.⁶

„A profilalkotás kezdeti szárnypróbálgatásai tehát a klinikai megközelítésből indultak ki, vagyis abból, hogy a nyomozók pszichiáterek vagy klinikai szakpszichológusok segítségét kérték egy-egy elkövető jellemzésénél. Mivel a módszer kezdetben kizárólag a pszichiáterek (vagy pszichológusok)

³ BELLAVICS 2024; LOHNER 2021, 2024; LOHNER – BENCZE – BATHÓ – CSOMBOK 2023; LEHOCZKI 2011, 2014, 2021; IVASKEVICS 2020; PETRÉTEI 2020; SZIJÁRTÓ 2014, 2019; TURVEY 2012; GAMPEL–SZÉKELY 2009; KOCIS 2007.

⁴ BELLAVICS 2024; LEHOCZKI–RONYECZ 2021; HERMANN 2021; SZIJÁRTÓ 2014; INNES 2007.

⁵ LOHNER 2024; BELLAVICS 2024; LEHOCZKI 2021; IVASKEVICS 2020.

⁶ LOHNER 2024; LEHOCZKI 2021; IVASKEVICS 2020; INNES 2007.

személyes tapasztalatára támaszkodott, illetve olykor nem volt tudományosan alátámasztott, könnyedén támadhatóvá vált.”⁷

Szijártó is arra mutat rá, hogy a pszichológiai profilalkotást annak szubjektivitása miatt érhetik támadások.⁸ Az elméleti kritikák mellett a módszert a gyakorlati szakemberek is bírálták, amely szkepticizmuson a Rachel Nickell-gyilkosság és a téves pszichológiai profil csak rontott.⁹ Éppen ezért az utóbbi időszakban a pszichológiai profilalkotással kapcsolatos kutatások elsődleges célja, hogy az eljárást biztos módszertani alapokra helyezze, és megbízhatósági vizsgálatoknak vesse alá.¹⁰ Szijártó meglátása, hogy a szubjektivitással kapcsolatos kritikák úgy is csökkenthetők, ha a profilozók a módszeren belül szakosodnak egy-egy bűncselekménytípusra, amelynek szakértőiként objektív vizsgálatokat végeznek.¹¹

Az kétségtelen, hogy a pszichológiai irányzatnak kulcsszerepe van az ismeretlen elkövetőről készült személyiségrajzok elkészítésében. Lehoczki és Ronyecz mutatnak rá arra, hogy bár napjainkban a profilalkotás egyre inkább a statisztika és a statisztikai modellezés irányába mozdul el, ha a pszichológiai vonal kimarad az elkövetői profilalkotás folyamatából, az elkészült profilok sokat veszítenek mélységükből és plasztikusságukból.¹² A statisztikai alapú módszerek a viselkedésminták felszíni jellegzetességeinek azonosítására képesek, míg az ennél mélyebb tartalmak elemzésére – például az elkövetői kézjegy azonosítására, a patológiás működések és a pszichodinamikai jellemzők feltárására vagy az egyéb szimbolikus jellegek vizsgálatára – a klinikai pszichológia képes.

„A pszichológiai profilok [...] ennek a »mélyfúrásnak« köszönhetően plasztikusabbak, gazdagabbak [...]. A pszichológiai módszer ezen felül kiterjeszti a profil felhasználási lehetőségeinek körét, mert a gyanúsított kör szűkítése mellett alkalmazható a nyomozási stratégia alakításában, a kommunikációs fogások, proaktív nyomozási lépések, pszichológiai csapdák felállításában, a médiakommunikáció megállapításában, és a kihallgatási taktika felépítésében.”¹³

A pszichológiai profilalkotás alaptézise, hogy egy mentálisan zavart, pszichésen funkcióvesztett személy viselkedése egyedi és sajátos, amely viselkedésváltozás felismerhető a helyszínen és az elkövetői magatartásban, ennek azonosítása pedig támpont lehet a felderítés során.¹⁴ Valamennyi mentális zavarnak vannak jól körülírható viselkedései, amelyek a pszichológiai elemzésnek köszönhetően jól leírhatók. Példának okáért vegyük a pszichotikus zavarokat, amelyeknek szintén jól körülírható – viselkedései – tünetei vannak, többek között ilyen a téveszme és a hallucináció. Ezek a tévképzetek speciális viselkedésben manifesztálódnak, amelyek, mint bizarr jegyek, felfedezhetők az elkövetés körülményeit elemezve. Például az 1560–1590-es évek között Bedburgban követtek el több, a közvélekedést jelentősen foglalkoztató, megmagyarázhatatlan gyilkosságot: a kiskorú áldozatok testét szétmarcangolva fedezték fel, míg belő szerveiket valami valaki elfogyasztotta.

⁷ LOHNER 2024: 875.

⁸ SZIJÁRTÓ 2014.

⁹ LOHNER 2021.

¹⁰ BELLAVICS 2024; LEHOCZKI 2021.

¹¹ SZIJÁRTÓ 2014.

¹² LEHOCZKI–RONYECZ 2021.

¹³ LEHOCZKI–RONYECZ 2021: 2089.

¹⁴ IVASKEVICS 2020.

A lakosság vérfarkasra gyanakodott – ebben a korban a megmagyarázhatatlan jelenségeket előszeretettel tulajdonították természetfeletti erőknél –, majd megállapították, hogy a gyilkosságokat Peter Stumpp követte el, aki feltételezhetően paranoid skizofréniában szenvedett, és gyakran hitte azt, hogy farkassá változik át.¹⁵

Nemzetbiztonsági és elhárítási szempontból is releváns a pszichotikus dekompenzáció kérdése: az utóbbi időszakban világszerte megnövekedtek az olyan magányos jellegű támadások, ahol az elkövető pszichotikus állapotban volt az elkövetés során. Szijártó is azt állapítja meg, hogy a mentális zavarok prevalenciája a magányos merényletek esetében jóval gyakoribb, mint a terroriszervezet tagjai esetében, ami azonban nem csak pszichotikus zavarok formájában manifesztálódhat: gyakori a kényszeres, a szorongásos és a depresszív tünetképződés is.¹⁶ Ezen kijelentés alátámasztására szemlézzünk néhány esetet az utóbbi évekből.

Ndiaga Dieye 2021 májusában egy franciaországi rendőrőrsön támadt rá egy ott szolgálatot teljesítő rendőrnőre. Dieye-t a szomszédjai csendes, magának való emberként ismerték meg, aki néha magában beszélt; Abdalrahman A. 2021-ben, vélhetően akut pszichotikus állapot során követett el terrorcselekményt; Emad al-Swealmeen esetében depressziót és PTSD-t diagnosztizáltak; Zaniar Matapour vonatkozásában a pszichiátriai vizsgálat a koncentrációs nehézségek mellett PTSD-t és téveszméket állapított meg.¹⁷ Ugyancsak mentális zavar jegyei voltak azonosíthatók annál a 18 éves Ali David Sonbolynál, aki 2016-ban Münchenben 9 embert lőtt le: „Pszichiátriai kezelés alatt állt többek között depresszió miatt, de nagy valószínűséggel rendelkezett identitásproblémákkal is. Felsőbbrendűként tekintett magára, és ezeket a gondolatokat több alkalommal is megosztotta online felületen a kortársaival.”¹⁸ Ugyancsak mentális problémák jeleit mutatta Anders Behring Breivik, aki Norvégia legkegyetlenebb ámokfutását követte el 2011-ben.¹⁹

A magányos merényletek kapcsán a pszichopatológia vizsgálata fontos szempont. Korábbi kutatások²⁰ kimutatták, hogy a magányos merényletek között szignifikánsan magasabb a mentális zavarban érintettek aránya az átlagpopulációhoz képest. Bellavics is kiemeli, hogy „ugyan az eddig gyűjtött empirikus adatok azt sugallják, hogy a mentális betegségeknek nincs kifejezett jelentősége a terrorcselekmények kapcsán, a terroristák egy speciális típusa, a magányos elkövetők által végrehajtott támadások ebből a szempontból kivételt képeznek. Több pszichiátriai zavar esetében találtak a normálpopulációhoz mérten magas prevalenciákat a magányos terroristák között. Ezek közül a skizofrénia az egyik legnagyobb jelentőséggel bíró pszichiátriai kórkép.”²¹ De nemcsak a pszichózisnak vannak jól azonosítható viselkedési jegyei, hanem voltaképpen minden mentális zavarnak, amelyeket a szakavatott szem könnyen azonosít, véleménye pedig irányíthatja a felderítés fókuszát. Berkowitz 1972-ben végzett kutatása alapján²² a terrorista elkövetők 5 típusát különítette el a felmerülő pszichiátriai kórképek szerint. A Berkowitz-féle tipológia alapján

¹⁵ LOHNER – BENCZE – BATHÓ-CSEMBOK 2023.

¹⁶ SZIJÁRTÓ 2017.

¹⁷ SZABÓ 2023.

¹⁸ FARKAS 2016: 25.

¹⁹ SZIJÁRTÓ 2017; MELOY-HABERMEYER-GULDIMANN 2015; JACOBSEN – MAIER-KATKIN 2015; MELLE 2013.

²⁰ FARKAS 2016.

²¹ BELLAVICS 2023: 36.

²² Idézi KOVÁTS 2006.

beszélhetünk paranoid, paranoid skizofrén, határeseti/borderline személyiségzavaros, passzív-agresszív személyiségű és pszichopata elkövetőkről.

A fenti példák jól szemléltetik, hogy napjaink terrorelhárító egységeinek fel kell készülniük a magányos merénylők azon típusára, akik mentális zavar vagy pszichés funkcióvesztés következtében követnek el (terror)cselekményeket – az ő azonosításukra és kiszűrésükre a pszichológiai profilalkotás kétségtelenül az egyik alkalmas eljárás. És mielőtt azt hihetnénk, hogy ezek csak külföldön fordulhatnak elő, ne feledkezzünk meg a Teréz körüti robbantásról és az esztergomi tragédiáról, ahol – ha hihetünk a sajtóhíreknek – az elkövetők valamilyen pszichés funkcióvesztés jeleit mutatták. Előbbi esetében az igazságügyi pszichológusi szakvélemény diszharmonikus személyiségfejlődést, szociopátiás jegyeket azonosított védekező, manipulatív, felelősségelhárító stratégiával, teátrális-szerepjátzó, egyben kifejezetten infantilis jegyeket mutató magatartással, a háttérben önértékelési problémával, elfojtott agresszív feszültséggel.²³

Abban nincs konszenzus, hogy létezik-e egységes terrorista profil, vagy sem,²⁴ az azonban nem kérdés, hogy a magányos merénylők esetében a pszichológiai profilalkotás igen nagy relevanciával bíró felderítést támogató eljárás.

Szijártó kiemeli, hogy a nemzetbiztonsági célú pszichológiai profilalkotás kapcsán érdemes differenciálni az elemzés tárgyát: ennek alapján ő elkülöníti az egyéni és csoportprofilozás folyamatát, amelyek egyaránt relevánsak a terrorelhárításban. Az internet térnyerésének köszönhetően a szervezett (bűnözői) csoportok kommunikációja online térben is nyomon követhető, a csoportprofilozás pedig ezeknek az online kommunikációknak az elemzés-értékelése során válhat fontos eljárássá. Mint írja, az online tér profilozása a fenyegetések azonosítását és időben történő kiszűrését szolgálja. A szervezett terrorizmus kapcsán mutat rá arra is, hogy a terrrorszervezetek

„ma már több ezer weboldalt üzemeltetnek [...], főként az iszlám terrorista sejtek, illetve a marxista vagy éppen nacionalista elveket valló szélsőségek. Az iszlám terrorcsoportok a virtuális teret arra használják, hogy kapcsolatot teremtsenek a világ más pontján élő muszlim vallású személyekkel. Az internet elterjedése és a globális expanzió azzal járt, hogy a korábban elszigetelt csoportok képessé váltak arra, hogy az egész világon mozgósítsák a híveiket.”²⁵

És ezzel már el is értünk egy következő műveleti pszichológiai eljáráshoz, nevezetesen a nyílt forrású információk pszichológiai elemzés-értékeléséhez.

Elemzőpszichológia: pszichológiai tartalomelemzés és a nyílt forrású információk pszichológiai elemzés-értékelése

Az elemzőpszichológiai tevékenység mind HUMINT-, mind OSINT-vonalon eredményes lehet, azonban szerepe utóbbi kapcsán mindenképpen releváns, különösen a nyílt forrású adatok (*open source data*) elemzés-értékelése kapcsán.²⁶

²³ 14.B.1615/2017/98. sz. határozat (Fővárosi Törvényszék 14.B. 1615/2017/98. számú ítélete).

²⁴ CSOMÓS 2023; HALLER–IVASKEVICS 2020; NAGY 2019; KOVÁTS 2006.

²⁵ SZIJÁRTÓ 2014: 11.

²⁶ SZIJÁRTÓ 2019.

Szijártó rámutat arra, hogy már a magányos merénylők is az internetes térben radikalizálódnak:

„a 21. században a magányos elkövetők már az interneten radikalizálódnak, esetleg ott teremtenek kapcsolatot más szélsőséges csoportokkal. Az elmúlt években több magányos elkövető kapcsán is bizonyítást nyert, hogy a merénylő a támadás kitervelése során szélsőséges gondolatokat tartalmazó kiáltványokat tett közzé az interneten, illetve nyilvánosan vállalta tervét.”²⁷

Így a magányos merénylők internetes működése már nyílt forrású információként értékelhető, amely tevékenység egyes pszichológiai eljárásokkal mérhető és vizsgálható.

A hazai kriminalisztikában elsőként S. Ábel esete világított rá arra, hogy az internetes tevékenység kulcsszerepet játszik az erőszakos szélsőségesség és a radikalizáció folyamatában, majd 2021-ben V. Kende ügye²⁸ kapcsán került ismét előtérbe a kérdés. S. Ábelrel kapcsolatban Szijártó megállapítja, hogy

„ez az eset rávilágított az internet szerepére a magányos elkövetők felderítésében, mivel a labilis mentális állapotú férfi sok időt töltött az interneten, blogjában rendszeresen tett közzé fenyegető verseket, iskolai mérszárlásokkal foglalkozó tartalmakat. A novellák és versek istentagadóak, blaszfémiát és gyilkolás eszményítését tartalmazták.”²⁹

Az online tartalmak elemzése összetett kérdés. Egyrészt hálózatelemzéssel és szociometriával megalkotható a feltételezett elkövető kapcsolati hálójá, amely annak kérdését segíti megválaszolni, hogy magányos merényletről vagy jól szervezett támadásról van-e szó. Másrészt segít koherensen látni az elkövető viselkedését, és megjósolni, vajon az online térben tanúsított magatartás és pszichés jellemzők az offline világban hogyan jelennek meg.³⁰ Az ilyen jellegű elemzőpszichológiai feladatvégzés során támaszkodhatunk a tartalomelemzés módszerére.

A tartalomelemzés mint módszertani eljárás nem ismeretlen a kvalitatív pszichológiai kutatások világában, amely olyan eljárásokat foglal magába, mint az IPA, a TA vagy a narratív pszichológiai elemzés.³¹

A tartalomelemzés multidiszciplináris alapokon nyugszik, és elsődlegesen a vizsgálni kívánt közlemény valamilyen előzetesen meghatározott célú elemzését, feldolgozását jelenti. Az eljárás két fő szakaszra osztható: az első szakasz a vizsgálandó szöveg kódolása, a második pedig az interpretáció szakasza, amikor is az átkódolt tartalmak közötti mélyebb összefüggéseket, kapcsolatokat feltárjuk. Az elemzések két dimenzióban történhetnek: vagy a felszíni struktúra értelmezése jelenti a vizsgálat tárgyát, vagy a felszín mögött meghúzódó, mélyebb, látens tartalom elemzése a végcél. A tartalomelemzés alapvetően két típusú lehet: vagy kvantitatív, amely előre meghatározott kódok alapján kódolja át az elemzendő szöveget, vagy pedig kvalitatív, amely ugyancsak jól strukturált szabályok

²⁷ SZIJÁRTÓ 2017: 100.

²⁸ PRESINSZKY 2021.

²⁹ SZIJÁRTÓ 2017: 103.

³⁰ SZIJÁRTÓ 2017.

³¹ RÁCZ–KARSAI–TÓTH 2023.

mentén kezeli a szöveget, azonban kódrendszere nem annyira kötött és előre meghatározott, mint a kvantitatív stratégiáé.³²

A tartalomelemzéshez ma már ritkán alkalmaznak manuális kódolási technikát, sokkal inkább különböző szoftverek segítségével kódolják a szövegegységeket. Ilyen szoftver például a LAS-Vertikum,³³ vagy a Pennebaker és Mehl által kidolgozott LIWC (*Linguistic Inquiry and Word Count*), amelyet alkalmazva vizsgálták például, hogy a 2001. szeptember 11-ei terrortámadás hogyan változtatta meg a szociális interakciókat.³⁴ A LIWC 2015-ös verziója pedig már az internetes szlengek elemzésére is képes, így jó eredménnyel elemezhető bármelyik online közösségi platform szövegezése.³⁵ Ugyancsak közismert (pszichológiai) tartalomelemző program a Nooj³⁶ és a NarrCat.³⁷

A tartalomelemzésen alapuló terrorizmus kutatások főleg nemzetközi szintereken figyelhetők meg: vizsgálat tárgyai voltak már többek között olyan arab nyelvű fórumok, ahol radikális személyek kommunikációját vizsgálták,³⁸ az Europol 2017-ben megvizsgálta az ISIS által üzemeltetett *Dabiq* internetes magazin említését X- (akkor még Twitter-) felhasználók körében.³⁹ A nemzetközi kutatási eredmények mellett ugyanakkor hazai vonatkozásban is mutatható fel tartalomelemzésen alapuló empirikus kutatás: míg Szi-jártó szélsőséges csoportok és személyek online tevékenységét vizsgálta pszichológiai tartalomelemzéssel,⁴⁰ Boros és munkatársai különböző bűnözői tipológiákat vizsgálták az egyes bűncselekmény-narratívumok elemzésével.⁴¹

Azt pedig, hogy miért érdemes és célszerű pszichológiai tartalomelemzést végezni, Szi-jártó foglalja össze a legpontosabban:

„A potenciálisan radikális személyek kiszűrése mellett a pszichológiai szempontú tartalomelemzés alkalmas arra is, hogy meghatározza azokat a lélektani aspektusokat, melyekre a hatóságoknak külön figyelmet kell fordítani a radikális személyek felderítése során. A szélsőséges személyek internetes tartalmainak elemzése, illetve tevékenységük folyamatos monitorozása lehetőséget ad arra, hogy egy esetleges merénylet már az előkészületi szakaszban lelepleződjön. [...] Mind a kvantitatív, mind a kvalitatív tartalomelemző eljárások segíthetik a terrorelhárítás munkáját: az előbbi inkább a felderítés során, míg az utóbbi módszerek az elemző-értékelő munkát könnyíthetik meg.”⁴²

³² SZIJÁRTÓ 2017; LÁSZLÓ 2011; PENNEBAKER–MEHL–NIEDERHOFFER 2003; MEHL–PENNEBAKER 2003.

³³ HARGITAI et al. 2005.

³⁴ MEHL–PENNEBAKER 2003.

³⁵ SZIJÁRTÓ 2017.

³⁶ VINCZE et al. 2009; SILBERZTEIN 2005.

³⁷ EHMANN et al. 2014.

³⁸ CHALOTRON–ELLMAN 2013.

³⁹ GRINNEL–MACDONALD–MAIR 2017.

⁴⁰ SZIJÁRTÓ 2019.

⁴¹ BOROS et al. 2017.

⁴² SZIJÁRTÓ 2017: 110.

Kockázatértékelés és -elemzés

A Lohner–Csomós szerzőpáros (2022:) kiemeli, hogy mielőtt sorra vennénk a kockázatelemzés egyes típusait, fontos konkretizálni, hogy pontosan minek a kockázatát is szeretnénk vizsgálni. Mint fogalmaznak:

„Természetes, hogy nem lesznek ugyanazok a prediktorok/módszerek, ha stratégiai szempontból szeretnénk vizsgálni a terrorizmust [...], mint ha arra keressük a választ [...], hogy egy személy csatlakozna-e terrorista csoporthoz, mennyire hajlamos a radikalizálódásra, illetve amikor egy konkrét viselkedést szeretnénk megjósolni, mint például, hogy egy adott személy beváltja-e fenyegetéseit, vagy erőszakos magatartást tanúsít-e a jövőben.”⁴³

Én azt is fontosnak tartom kiemelni, hogy jelen kontextusban a kockázatértékelés és -becslés rendszertudományi-kriminológiai megközelítésben tárgyalt folyamat – ennek tisztázására azért van szükség, mert a kockázatértékelés mást jelent a pszichológiában-pszichiátriában,⁴⁴ és mást a rendszertudományban.

A kockázatelemzésnek nincs egységes meghatározása. Lowrance úgy gondolta, hogy a kockázat és annak értékelése a várható káros hatások súlyosságának és bekövetkezésük valószínűségének mérésére szolgál.⁴⁵ Webster szerint a kockázat tulajdonképpen maga a veszteség,⁴⁶ míg Herrington és Roberts úgy látják, hogy a kockázatelemzés egy folyamat, amely az egyénre vonatkozó valamennyi konkrét információ szisztematikus áttekintésén alapul azzal a céllal, hogy megjósolhatóvá váljon egy jövőbeni erőszakos magatartás.⁴⁷

Az utóbbi években számos, kockázatbecslésre alkalmas eljárást dolgoztak ki a kutatók – például VERA (*Violent Extremist Risk Assessment*),⁴⁸ RADAR-iTE,⁴⁹ MLG (*Multi-Level Guidelines for the Assessment and Management of Group-Based Violence*),⁵⁰ ERG 22 (*Extremism Risk Guidelines-22*)⁵¹ –, amelyek közül a 18 viselkedésmintát kódoló TRAP-18 (*Terrorist Radicalization Assessment Protocol*),⁵² tűnik a leghatékonyabb kockázatbecslő eljárásnak, ami a magányos merénylők vizsgálatát illeti.

„A rendszer proximális, mintegy esetleges támadáshoz időben közelebb megjelenő figyelmeztető viselkedések megnyilvánulások [...], és egy disztális, egy esetleges támadáshoz nem közvetlenül kapcsolódó, időben korábban megjelenő pszichoszociális tényezőkből [...] áll. A modell azt a hipotézist állítja fel, hogy egy proximális figyelmeztető viselkedés szükséges az aktív kockázatértékeléshez, míg a csak disztális jellemzők jelenléte azt jelenti, hogy az esetet megfigyelés alatt kell tartani.”⁵³

⁴³ LOHNER–CSOMÓS 2022: 1752.

⁴⁴ GULÁCSI et al. 2020.

⁴⁵ LOWRANCE 1976.

⁴⁶ WEBSTER 1981.

⁴⁷ HERRINGTON–ROBERTS 2012.

⁴⁸ BEARDSLEY–BEECH 2013.

⁴⁹ LOHNER 2023; LOHNER–CSOMÓS 2022.

⁵⁰ LOHNER 2023.

⁵¹ POWIS et al. 2019.

⁵² GULDIMANN–MELOY 2020.

⁵³ LOHNER 2023: 49.

A különbségeket hivatott bemutatni az 1. és a 2. táblázat.

A TRAP-18 reliabilitás- és validításvizsgálata során kutatók 111 magányos merénylőből álló mintán végeztek elemzéseket,⁵⁴ a TRAP-18 az esetek 70%-ában előre jelezte az elkövetést. A kutatás során arra a következtetésre jutottak, hogy a TRAP-18 ígéretes, jól alkalmazható kockázatértékelő eljárás, amely elsősorban a magányos merénylők kockázatértékelésére alkalmas.

1. táblázat: Proximális faktorok a TRAP-18 kockázatelemzési rendszerben

Proximális faktorok	„Közelebbi”
Viselkedés figyelmeztető folyamata	Egy támadás kutatása, megtervezése, előkészítése vagy végrehajtása
Fixáció	Patológiás elváltozás, amelyet a társadalmi és a szakmai élet romlása kísér
Azonosulás	Katonai vagy rendészeti kellékekkel szoros kapcsolat, azonosulás korábbi támadókkal
Újfajta agresszió	Erőszakos előzmény nélkül az alany teszteli tényleges erőszakos képességét
„Energiatörés/-szakadás”	Célhoz kapcsolódó bármely feljegyzett tevékenység gyakoriságának növekedése
„Szivárgó” magatartás	Harmadik fél felé történő kommunikáció a támadás szándékáról
Végső megoldás	Amikor az alany úgy dönt, csak az erőszakos viselkedés lehet a megoldás
Közvetlenül közölt fenyegetés	A támadás előtti kommunikációja a célponttal vagy a bűnüldöző szervekkel

Forrás: LOHNER–CSOMÓS 2022: 1758

2. táblázat: Disztális faktorok a TRAP-18 kockázatelemzési rendszerben

Disztális „távolabbi” faktorok
Személyes sérelem és erkölcsi felháborodás
Ideológiai keret
Szélsőséges csoporttal való kapcsolattartás elmulasztása
Függőség a virtuális közösségtől
A foglalkozási célok meghíúsítása
A gondolkodás és az érzelem változásai
A szexuális-intim párkapcsolat kudarca
Mentális rendellenességek
Kreativitás és innováció
Korábbi erőszakos bűncselekmény

Forrás: LOHNER–CSOMÓS 2022: 1759

⁵⁴ MELOY–GILL 2016.

Közvetlen veszélyeztető (ön- vagy közveszélyes) magatartás kockázattértékelése

Amint azt látni fogjuk, műveleti pszichológiai szempontból kiemelt jelentősége van az úgynevezett *veszélyeztető állapotoknak*, amely jelenséget az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (továbbiakban: Eü. tv.) a 3. § j) pontban határoz meg: eszerint „veszélyeztető az az állapot, amelyben az azonnali intézkedés hiánya a beteg vagy más személy életét, testi épségét vagy egészségét közvetlenül fenyegető helyzetet eredményezne, illetőleg a környezetére közvetlen veszélyt jelentene”.

A 188. § b) és c) pontja pedig rendelkezik a *veszélyeztető és közvetlen veszélyeztető magatartásról*: előző azokat a magatartásokat foglalja magába, amikor

„a beteg – mentális zavara következtében – saját vagy mások életére, testi épségére, egészségére jelentős veszélyt jelenthet, és a kezelés hiánya állapotának további romlását eredményezné, és amely az Eü. tv. 196. § c) pontja szerinti gyógykezeléssel hárítható el, de a megbetegedés jellegére tekintettel a sürgős intézeti gyógykezelésbe vétel nem indokolt”.

Utóbbi esetben akkor beszélünk közvetlen veszélyeztető magatartásról, amikor

„a beteg – akut mentális zavara következtében – saját vagy mások életére, testi épségére, egészségére közvetlen és súlyos veszélyt jelent, és az azonnali kezelés hiánya állapotának további romlását eredményezné, amely az Eü. tv. 196. § b) pontja szerinti azonnali intézeti gyógykezeléssel hárítható el”.

Közvetlen veszélyeztető magatartás lehet például a szuicidium, amelyről az Eü. tv. a 218. § b) pont *bb)* alpontban rendelkezik oly módon, hogy azt a rendkívüli halálesetek között rendeli kezelni.

Az öngyilkosság napjainkban is komoly népegészségügyi kérdés,⁵⁵ amely nemcsak polgári környezetben releváns, hanem a rendvédelemben is, legyen szó akár bűnügyi, akár büntetés-végrehajtási, akár nemzetbiztonsági szakterületekről (gondoljunk csak az öngyilkos merényletű kérdéskörére⁵⁶ vagy a *suicide by cop* jelenségre⁵⁷). A szuicidológia vonatkozásában említést kell tenni a rendkívüli halál esetén követendő rendőri eljárásról szóló 24/2014. (VII. 11.) ORFK utasításról, amely lefekteti a szuicid cselekmények vizsgálatának aspektusait, amely ugyan műveleti pszichológiai szempontból kevésbé jelentős szabályzó, de a szuicidium mint rendészetben is megjelenő jelenség empirikus vizsgálata kapcsán fontos és követendő.

A szuicid kockázattértékelés elsődleges feladata a stresszor azonosításán túl a lehetséges protektív faktorok azonosítása és a szuicid kockázat minimalizálása.⁵⁸ Éppen ezért a szuicid kríziskezelés egyik legfontosabb eszköze a konzisztens, empátiára épülő kommunikáció.

A szuicidium mellett – műveleti szempontból – szintén lényeges, közvetlen veszélyeztető magatartásnak tekinthető a pszichotikus dekompenzáció, amely során a beteg elveszíti a kapcsolatot a realitással, kontrollfunkciói elvesznek, és sok esetben szabad szemmel is

⁵⁵ HAJDUSKA-DÉR 2019.

⁵⁶ NAGY 2020; KATONA-RÉPÁSI 2009.

⁵⁷ JORDAN-PANZA-DEMPSEY 2020; PINIZZOTTO-DAVIS-MILLER 2005; HUTSON et al. 1998.

⁵⁸ GULÁCSI et al. 2020.

látható és könnyen azonosítható bizarr és furcsa viselkedést tanúsít – mindez az intézkedést foganatosító, pszichológiai-pszichiátriai szempontból laikus személy számára is egyértelmű. A pszichotikus állapot kapcsán fontos szerepet kapnak a hallucinációs élmények és téveszmék, amelyek sok esetben hatással vannak a viselkedésre, és vezérlik azt.⁵⁹

„A téveszmék olyan hiedelmek, melyek valóságában a beteg megrendíthetetlenül hisz. A téveszmék akár valószerűek is lehetnek, de gyakran a valóságtól teljesen elrugaszkodott, bizarr formát is ölthetnek. A hallucinációk olyan percepciók élmények, melyeket nem a valóságból érkező ingerek váltanak ki. A hallucinációk minden érzékszervi modalitást érinthetnek, illetve lehetnek komplexek, amikor az érzékelés több területén megjelennek, például látja is, és hallja is a beteg a kóros képzetet. A pszichotikus kórképek közül a szkizofrénia az egyik legjelentősebb, melynek vezető tünete a pszichózis.”⁶⁰

A pszichózis mint kórkép a rendészet szempontjából kitüntetett figyelmet kap: számos hazai⁶¹ és nemzetközi kutatás⁶² vizsgálta már a szkizofrénia erőszakos bűnelkövetésben betöltött szerepét, amely azonban további empirikus kutatások tárgyául szolgálhat.

A violens, pszichotikus magatartás kockázatértékelésére a sürgősségi pszichiátria dichotóm kockázatértékelési rendszert dolgozott ki.⁶³ Eszerint az erőszakos magatartás rizikótényezői két aspektus szerint értékelendők: statikus rizikófaktoroknak számítanak az olyan tényezők, mint például a férfi nem, a fiatal életkor vagy a korábbi kriminális cselekmény; dinamikus rizikófaktoroknak számít az akut pszichózis, a paranoid téveszmék, a szerhasználat és a fegyverhez való könnyű hozzáférhetőség (3. táblázat).

3. táblázat: Az erőszakos magatartás dichotóm rizikófaktorai

Statikus rizikófaktorok	Dinamikus rizikófaktorok
• Férfi nem • Fiatal életkor • Életkor az első erőszakos cselekmény elkövetésekor • Erőszakos magatartás az előzményben • Kriminális az előzményben • Gyerekkori viselkedészavar, antiszociális személyiségzavar, pszichopátia és egyéb, a gyermekkorban elszenvedett rossz bánásmód • Negatív életesemények • Áldozattá válás a közelmúltban	• Paranoid téveszmék és egyéb pozitív pszichotikus tünetek • Pszichotikus élmények és kognitív torzítások • Imperatív akusztikus hallucinációk • Szerhasználat • Negatív érzelmi állapotok • Erőszakos szándék kinyilvánítása • Fegyverhez való hozzáférés • Kezeléssel való együttműködés hiánya

Forrás: a szerző szerkesztése GULÁCSI et al. 2020 alapján

Az erőszakos magatartást tanúsító személyekkel szemben Gulácsi és munkatársai (2020) megfogalmaznak olyan kommunikációs stratégiákat, amelyek akár kríziskommunikációs szempontból is követendőek lehetnek. Mint kiemelik, az erőszakos személlyel folytatott kommunikáció során figyelembe kell venni és reflektálni kell a violens személy szükségletére;

⁵⁹ HALLER 2020.

⁶⁰ BELLAVICS 2024: 44.

⁶¹ BELLAVICS 2024, 2019; LEHOCZKI–HALMAI 2016; TRINGER 2010.

⁶² MENTXAKA et al. 2023; YEE et al. 2020; GREEN et al. 2009.

⁶³ GULÁCSI et al. 2020.

a fogalmazásunk legyen rövid, világos, lényegre törő, amivel a cél a beteg megnyugtatása, az együttműködés elősegítése; és kerüljük a következetlen, kioktató jellegű kommunikációt. Azzal is tisztában kell lennünk, hogy a krízisben lévő személy fókusza elsősorban a krízist kiváltó eseményre irányul, tudata jelentősen beszűkült, impulzív, érzelmi-emocionális reakcióit kevésbé képes kezelni, gondolkodása rendezetlen – a vele folytatott krízisintervenció során éppen ezért szükséges mindvégig az empátikus, következetes kommunikáció.⁶⁴

És ezzel máris elérkeztünk a műveleti pszichológia utolsó, kiemelten hangsúlyos területéhez, az intézkedés-lélektanhoz és a kapcsolódó (krízis)kommunikációhoz.

Intézkedés-lélektan és kommunikáció

Miután az előzőkben áttekintettem a műveleti pszichológia – inkább – felderítéstámogató lehetőségeit, jelen pontban röviden rátérek a műveleti pszichológia intézkedéstaktikai és művelettámogató lehetőségeire.

Az intézkedéslélektan – hasonlóan a műveleti pszichológiához – kevésbé meghatározott területe a pszichológiatudománynak. Nem is érhető el egzakt meghatározása; ha mindenképpen definiálni szeretnénk, annyit mondhatunk róla, hogy az egyes intézkedések, jelen kontextusban a rendészeti intézkedések, pszichológiai szupportját jelenti.⁶⁵ A *hogyan?*-ről sem tudunk ugyanakkor sokkal többet: módszerei között elsősorban kommunikációs eljárások szerepelhetnek, kiegészülve olyan speciális eljárásokkal, mint a kríziskommunikáció vagy a krízis- és válságkezelés.

A hazai intézkedés-lélektani kutatások főként a stresszre, stresszkezelésre helyezik a hangsúlyt.⁶⁶ Ez a fókusz nem meglepő, hiszen az intézkedéshelyzetek komoly stresszhelyzetek a beavatkozó állomány számára, legyen szó akár rendőrségi, akár büntetés-végrehajtási környezetről. Lehoczki összegzi, hogy a fegyveres rendvédelmi szervek állománya három úton találkozik a stresszel: egyrészt a munkavégzés során megjelenő, szélsőséges esetben a kiegészítő vezető stresszel, másrészt a szolgáltatellátás során bekövetkező rendkívüli események és az azokból fakadó traumatizáció során, harmadrészt pedig az egyes személyekkel szemben foganatosított rendészeti intézkedések (például igazoltatás, közúti ellenőrzés, szélsőséges esetben túszejtéses szituációk vagy zárkatorlasz) során.⁶⁷ A jelen kontextusban tárgyalt intézkedéslélektan ez utóbbi, harmadik esethez kapcsolódóan értelmezendő.

Egy másik írás az intézkedéslélektan és a kommunikáció kapcsolatát vizsgálta. Csomós ebben kiemeli, hogy a kommunikációnkra hatással vannak előítéleteink, heurisztikus gondolkodásunk, és bizony hatással vannak a kommunikációs csatorna másik oldalán helyet foglaló vevő szociális-mentális sajátosságai is, például életkora, iskolai végzettsége, intellektusa és esetleges mentális betegségei. Ez utóbbi kapcsán jelent kihívást az ön- és közveszélyes állapotban lévő személyekkel szemben folytatott intézkedés, amelynek

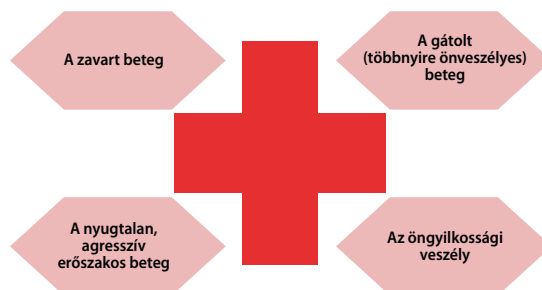
⁶⁴ GULÁCSI et al. 2020.

⁶⁵ Az intézkedés ebben az esetben nem keverendő össze a büntetőjogban használatos intézkedéssel.

⁶⁶ LEHOCZKI 2023; RETEK 2023; FARKAS et al. 2023; FRIGY 2020; BOLGÁR–CSOMÓS 2012; FARKAS–VÉGH 2004.

⁶⁷ LEHOCZKI 2023.

„jellegzetessége, hogy a kialakult helyzet viszonylag rövid idő alatt gyorsan változhat. Előfordulhat, hogy a kezdetben együttműködő intézkedés alá vont személy magatartása hirtelen megváltozik és passzív vagy aktív ellenszegülést, illetve támadó magatartást tanúsít az intézkedő rendőrökkel szemben. A tapasztalatok alapján a megfelelő tárgyalási taktika jelentősen hozzájárulhat ahhoz, hogy a rendőri intézkedés a lehető legkisebb sérüléssel, károkozással és jogsérelemmel fejeződjön be.”⁶⁸

2. ábra: Sürgősségi pszichiátriai ellátást igénylő leggyakoribb zavart állapotok

Forrás: CSOMÓS 2015: 18

Ezek az állapotok javarészt a sürgősségi pszichiátriai ellátást igénylő állapotokból manifesztálódnak, amelyek megfelelő kommunikációs stratégiát kívánnak meg – egy aktív szuicid krízisben lévő személlyel teljesen másfajta kommunikációs stratégiát alkalmazunk, mint egy pszichológiai értelemben vett normális személlyel szemben. Éppen ezért Csomós a tanulmányában megfogalmaz egyfajta útmutatónak is tekinthető kommunikációs protokollt, amit érdemes követni a zavart/zavartan viselkedő személlyel szemben (2. ábra).

A sürgős kifejezés medicinális értelemben az egészségi állapotban bekövetkező olyan negatív irányú változást jelenti, amely – ha a beteg nem kap azonnali egészségügyi ellátást – közvetlen életveszéllyel jár, és súlyos vagy maradandó egészségkárosodást okoz a beteg számára. Pszichiátriai értelemben sürgősi állapotnak azok az állapotok minősülnek, amikor a beteg mentális állapota és/vagy szenvedélybetegsége okán közvetlenül veszélyeztető magatartást tanúsít, ezzel saját és mások életére, testi épségére és egészségére fenyegetést jelent.⁶⁹ Ebbe a kategóriába illeszkedik a korábban tárgyalt öngyilkosság és pszichózis kérdésköre.

Az intézkedéslélektan központi kérdése lehet továbbá a preventív és interventív célú mentális tréningek témaköre.⁷⁰ Ezek olyan tréningek, amelyek többek között a rezilienciát,⁷¹ az adaptív megküzdést és a hatékony énvédelmet segítik elő. Szerepük igen fontos a pszichés jólét stabilitásához, ami egy esetleges traumatikus intézkedés során kialakulhat. Mint Lehoczki írja:

„jelenleg a kiképzések – nemzetközi szintén is – elsősorban a fizikai, taktikai és szakmai felkészülésre koncentrálnak, ami természetesen rendkívül fontos, ám elhanyagolják a mentális felkészítést.

⁶⁸ CSOMÓS 2015: 17.

⁶⁹ VÖRÖS–OSVÁTH–TÉNYI 2021.

⁷⁰ LEHOCZKI 2023.

⁷¹ WARD et al. 2021; SZABÓ et al. 2019; URBÁN–KOVÁCS 2016.

Ugyanakkor fontos megérteni azt, hogy a szakmailag, taktikailag, technikailag legjobban képzett, fizikailag fitt, és tökéletesen felszerelt állomány szükséges, de nem elégséges feltétele a speciális feladatok eredményes és magas színvonalú elvégzésének, mert mindez együtt sem fogja a megfelelő teljesítményt biztosítani, ha az intézkedő mentálisan nincs felkészítve a helyzetre, amelyben ezeket az eszközöket alkalmaznia kell.”⁷²

Éppen ezért mind a kiképzés ideje alatt, mind a mindennapi feladatellátás során törekedni kell a mentális egyensúly fenntartására. Ehhez jó módszer lehet valamennyi, CBT-n (kognitív viselkedésterápia) alapuló módszer,⁷³ legyen az autogén tréning, *mindfulness* vagy – különösen a traumatikus intézkedést követően – EMDR-terápia.⁷⁴

Összegzés

Jelen írásban azt mutattam be, hogy a műveleti pszichológia miként támogathatja az egyes rendészeti feladatok sikerességét és eredményességét. Az alkalmazott pszichológiai terület egyrészt a felderítést támogat(hat)ja speciális, pszichológiai alapokkal rendelkező eljárásokkal, úgymint pszichológiai profilalkotás, pszichológiai boncolás és pszichológiai szempontú tartalomelemzés eljárásokkal, amelyek a felderítés teljes feladatellátása és az elemző-értékelő tevékenység során is támpontok lehetnek, és fókuszálhatják a felderítést. Emellett láttuk, hogy intézkedéstaktikai támogatást is nyújthat, hiszen az intézkedés-lélektan nem kis szegmense a műveleti pszichológiának. Az alkalmazott terület ugyanakkor konceptualizálatlan, eljárásainak reliabilitás- és validitásvizsgálata még előttünk áll, ahogyan a módszertani alapok meghatározása is. Külön-külön már van ismeretünk, hogy az egyes eljárások hogyan alkalmazhatók a rendvédelem egyes területein (lásd profilalkotás,⁷⁵ kommunikáció,⁷⁶ nyílt forrású információk pszichológiai elemzés-értékelése⁷⁷), ugyanakkor ezek elhárításban való alkalmazhatóságáról egyelőre kevés hazai empirikus adat áll rendelkezésünkre. Fontos szempont az is, hogy az általános érvényű krízis- és válságkommunikációs elméletekről ugyan született már összefoglaló írás, amely bemutatja a vezető modelleket és elméleti kereteket,⁷⁸ rendészeti-specifikus kríziskommunikációs írás a Csomós-féle 2015-ös tanulmány óta nem jelent meg, ami viszont ugyancsak fontos eszköze lehet a műveleti pszichológiai tevékenységnek.

Amiről még nem esett szó, az a műveleti/bűnügyi bevetési egységeknél állandósított pszichológus szerepe és létének kérdése. A kérdés azért releváns, mert a speciális műveleti feladatok mellett a pszichológus az állomány számára is elérhető lenne, nemcsak a pszichikai alkalmasságvizsgálatok időpontjában. Így feladata kiegészíthető lenne foglalkozás-mentálhigiénés tevékenységgel is (prevenció és intervenció, életvezetési, pszichológiai tanácsadás).

⁷² LEHOCZKI 2023: 7.

⁷³ PERCZEL-FORINTOS – MÓROTZ 2010.

⁷⁴ MORETTI 2021; SZIGETI 2018; OREN–SOLOMON 2012.

⁷⁵ LOHNER 2024; BELLAVICS 2024; LEHOCZKI 2021; SZIJÁRTÓ 2014.

⁷⁶ CSOMÓS 2015.

⁷⁷ SZIJÁRTÓ 2017, 2019.

⁷⁸ TANÁCS–ZEMPLÉN 2015.

Mint az a két tanulmányból kirajzolódik, a rendészeti műveleti pszichológia még nagyon sok homályos foltot, megválaszolandó kérdést és kiaknázatlan módszertani lehetőségeket rejt magában. Fontosnak tartom, hogy ezekre a hiányosságokra és kiaknázatlan lehetőségekre reflektáljunk, és a műveleti pszichológiát méltó helyre emeljük a többi bünygi-kriminálpeszichológiai alkalmazott területek közé.

Felhasznált irodalom

- BEARDSLEY, Nicola L. – BEECH, Anthony R. (2013): Applying the Violent Extremist Risk Assessment (VERA) to a Sample of Terrorist Case Studies. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, 5(1), 4–15. Online: <https://doi.org/10.1108/17596591311290713>
- BELLAVICS Mária Zsóka (2023): The Psychiatric Correlation of Terrorism – Schizophrenia and the Lone-Actor Terrorist. *Scientia et Securitas*, 4(1), 36–43. Online: <https://doi.org/10.1556/112.2023.00145>
- BELLAVICS Mária Zsóka (2024): *Klinikai profilozás és empiria: a kriminalitás és a mentális zavar kapcsolata egy fiatalokú bűnelkövetői mintában*. PhD-disszertáció. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola. Online: <https://doi.org/10.17625/NKE.2024.050>
- BOLGÁR Judit – CSOMÓS István (2012): A rendőrségi bevetési feladatok követelménye-
ihez kapcsolódó kiválasztási eljárások fejlesztése, különös tekintettel az extrém
stressz reakciókra. *Hadtudományi Szemle*, 5(2), 268–278. Online: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00013/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2012_3-4_268-278.pdf
- BOROS János et al. (2017): Bűnözői típusok azonosítása a bűncselekmény-narratívumokban. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 72(3), 325–343. Online: <https://doi.org/10.1556/0016.2017.72.3.2>
- CHALOTRON, Tawunrat – ELLMAN, Jeremy (2013): Affect Analysis of Radical Contents on Web Forums Using SentiWordNet. *International Journal of Innovation, Management and Technology*, 4(1), 122–124. Online: <https://ijimt.org/papers/373-A002.pdf>
- CSOMÓS István (2015): *Intézkedés-lélektan és kommunikáció*. Budapest: Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet.
- CSOMÓS István (2023): Az erőszak kockázatértékelése – pszichológiai szempontok. *Scientia et Securitas*, 4(1), 31–35. Online: <http://dx.doi.org/10.1556/112.2023.00147>
- EHMANN Bea et al. (2014): Narratív kategóriális tartalomelemzés: a NARRCAT. In X. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Informatikai Tanszékcsoport, 136–147.
- ERDÉLYI Ákos (2025): A műveleti pszichológia konceptualizálása, helye és szerepe a pszichológia- és rendészettudományban 1. A műveleti pszichológia elméleti keretének ismertetése. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 13(2), 62–73. Online: <https://doi.org/10.32561/nsz.2025.2.5>
- FARKAS Johanna (2016): A magányos merénylők radikalizálódása. *Acta Humana*, 4(5), 17–31. Online: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/actahumana/article/view/2282/1549>
- FARKAS István et al. (2023): The Effects of Expected and Unexpected Stress on Inappropriate Aggression in Simulated Police Interventions. *Heliyon*, 9(7), e17871. Online: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e17871>

- FARKAS István – VÉGH József (2004): A lélektaktikai képzés elvei, módszerei és gyakorlati tapasztalatai. *Honvédségi Szemle*, 8, 63–75.
- FRIGY ÉVA GYÖNGYI (2020): A rendvédelmi és honvédelmi beavatkozó állományt érő munkahelyi stresszfaktorok és hatások. *Hadtudományi Szemle*, 13(2), 93–109. Online: <https://doi.org/10.32563/hsz.2020.2.8>
- GAMPEL Andrea – SZÉKELY György László (2009): A profilalkotás alkalmazásának lehetőségei a magyar büntetőeljárásban. *Ügyészek Lapja*, 16(különszám), 19–30.
- GREEN, Bob et al. (2009): Violence Severity and Psychosis. *International Journal of Forensic Mental Health*, 8(1), 33–40. Online: <http://dx.doi.org/10.1080/14999010903014713>
- GRINNEL, Daniel – MACDONALD, Stuart – MAIR, David (2017): *The Response Of, and On, Twitter to the Release of Dabiq Issue 15*. The Hague: Europol Public Information.
- GULÁCSI István et al. (2020): Veszélyhelyzetek és kockázatok megelőzése és kezelése a gondozás során. In BALCZÁR Lajos – VANDLIK Erika – KÁRPÁTI Tímea (szerk.): *Pszichiátriai gondozásról, pszichiáter rezidenseknek*. Budapest: Állami Egészségügyi Ellátó Központ, 83–90.
- GULDIMANN, Angela – MELOY, J. Reid (2020): Assessing the Threat of Lone-Actor Terrorism: The Reliability and Validity of the TRAP-18. *Forensische Psychiatrie, Psychologie, Kriminologie*, 14(2), 158–166. Online: <https://doi.org/10.1007/s11757-020-00596-y>
- HAJDUSKA-DÉR Noémi (2019): Krízisintervenció a gyakorlatban – az öngyilkosság krízise. A klinikai szakpszichológus szerepe a krízisosztályon. In KAPITÁNY-FÖVÉNY Máté – KONCZ Zsuzsa – VARGA S. Katalin (szerk.): *Klinikai szakpszichológia a gyakorlatban. Útirányok*. Budapest: Medicina Könyvkiadó, 25–48.
- HALLER József (2020): Kriminálpszichiátria és a bűnelkövetők tipológiája. In HALLER József (szerk.): *Rendészeti pszichológia*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 13–72. Online: https://doi.org/10.36250/00834_02
- HALLER József – IVASKEVICS Krisztián (2020): Terrorizmus. In HALLER József (szerk.): *Bűntettek kriminálpszichológiája*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 237–270.
- HARGITAI Rita et al. (2005): A depresszív dinamika nyelvi jegyei az én-elbeszélésekben. A LAS-Vertikum tagadás és szelf-referencia moduljai. *Pszichológia*, 25(2), 181–199.
- HERMANN Zsombor (2021): Mentális zavarok és klinikai profilozás új szemszögből – a pszichopatológia hálózati megközelítése. *Belügyi Szemle*, 69(12), 2137–2154. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.12.5>
- HERRINGTON, Victoria – ROBERTS, Karl (2012): Risk Assessment in Counterterrorism. In KUMAR, Updesh – MANDAL, Manas K. (szerk.): *Countering Terrorism: Psychosocial Strategies*. [H. n.]: SAGE Publications, 282–304.
- HUTSON, H. Range et al. (1998): Suicide by Cop. *Annals of Emergency Medicine*, 32(6), 665–669. Online: [https://doi.org/10.1016/S0196-0644\(98\)70064-2](https://doi.org/10.1016/S0196-0644(98)70064-2)
- INNES, Brian (2007): *Bűnös elmék. Pszichológiai profilalkotás a bűntények felderítésében*. Budapest: Skandi-Wald Könyvkiadó.
- IVASKEVICS Krisztián (2020): Bűnözői profilalkotás. In Haller József (szerk.): *Rendészeti pszichológia*. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 111–147.
- JACOBSEN, Colin – MAIER-KATKIN, Daniel (2015): Breivik's Sanity: Terrorism, Mass Murder, and the Insanity Defense. *Human Rights Quarterly*, 37(1), 137–152. Online: <https://doi.org/10.1353/hrq.2015.0011>
- JORDAN, Alejandra – PANZA, Nancy R. – DEMPSEY, Charles (2020): Suicide by Cop: A New Perspective on an Old Phenomenon. *Police Quarterly*, 23(1), 82–105. Online: <http://dx.doi.org/10.1177/1098611119873332>

- KATONA Magda – RÉPÁSI Krisztián (2009): Az „élő bombák” – A 21. századi aszimmetrikus hadviselés fegyverei. *Felderítő Szemle*, 8(4), 31–53.
- KOCSIS, Richard N. (2007): *Criminal Profiling: International Theory, Research, and Practice*. New Jersey: Humana Press.
- KOVÁTS Daniella (2006): Az egyéni agressziótól a terrorizmusig. In CSERNYIKNÉ PÓTH Ágnes – FOGARASI Mihály (szerk.): *Kriminálpeszichológia*. Budapest: Rejtjel Kiadó, 76–105.
- LÁSZLÓ János (2011): A tudományos narratív pszichológiai tartalomelemzés és a pszichológiai tartalomelemzés hagyományai. *Pszichológia*, 31(1), 3–15. Online: <https://doi.org/10.1556/pszicho.31.2011.1.2>
- LEHOCZKI Ágnes (2011): Irányzatok a bűnügyiprofil-alkotásban. *Belügyi Szemle*, 59(1), 62–81. Online: <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2011.v59.i6.pp62-81>
- LEHOCZKI Ágnes (2014): Nehézségek és módszertani dilemmák a profilalkotás hazai kutatásában. *Magyar Rendészet*, 14(2), 51–61. <https://doi.org/10.32577/mr.2014.2.5>
- LEHOCZKI Ágnes (2021): *A poszt-offenzív szakasz pszichológiai vizsgálata az emberölés profilalkotásában*. PhD-disszertáció. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola.
- LEHOCZKI Ágnes (2023): *Intézkedéslélektan intenzív stresszhelyzetben*. Budapest: NKFI.
- LEHOCZKI Ágnes – HALMAI Tamás (2016): Homicide Offenders With or Without Psychotic Disorder: Post-Traumatic Symptoms, Guilt and Shame, and Coping in the Post-Offence Period. *Annals of Forensic Research and Analysis*, 3(2), 1031–1037.
- LEHOCZKI Ágnes – RONYECZ Csaba (2021): Emberölés nyomozói szemmel és a pszichológiai profilalkotás – esettanulmány. *Belügyi Szemle*, 69(12), 2087–2105. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.12.2>
- LOHNER Klaudia (2021): Profilalkotás – kutatásokon át a helyszíni szemléig. *Belügyi Szemle*, 69(12), 2119–2135. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.12.4>
- LOHNER Klaudia (2023): Profilalkotás a terrorrelhárításban – profilozzuk-e a magányos elkövetőket? *Scientia et Securitas*, 4(1), 44–50. Online: <https://doi.org/10.1556/112.2023.00138>
- LOHNER Klaudia (2024): Speciális nyomozástámogató és viselkedéselemző tevékenység. *Belügyi Szemle*, 72(5), 871–891. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i5.pp871-891>
- LOHNER Klaudia – BENCZE Réka – BATHÓ-CSONBOK Ildikó (2023): A profilalkotás szerepe a motivációk meghatározásában. *Magyar Rendészet*, 23(2), 167–182. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2023.2.10>
- LOHNER Klaudia – CSOMÓS Ildikó (2022): Potenciális terrorista elkövetők kockázatelemzése. *Belügyi Szemle*, 70(9), 1749–1762. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.9.2>
- LOWRANCE, William W. (1976): *Of Acceptable Risk: Science and the Determination of Safety*. Los Altos: William Kaufman Inc.
- MEHL, Matthias R. – PENNEBAKER, James W. (2003): The Social Dynamics of a Cultural Upheaval: Social Interactions Surrounding September 11, 2001. *Psychological Science*, 14(6), 579–585. Online: https://doi.org/10.1046/j.0956-7976.2003.psci_1468.x
- MELLE, Ingrid (2013): The Breivik Case and What Psychiatrists Can Learn from It. *World Psychiatry*, 12(1), 16–21. Online: <https://doi.org/10.1002/wps.20002>
- MELOY, J. Reid – GILL, PAUL (2016): The Lone-Actor Terrorist and the TRAP-18. *Journal of Threat Assessment and Management*, 3(1), 37–52. Online: <https://doi.org/10.1037/tam0000061>

- MELOY, J. Reid – HABERMEYER, Elmar – GULDIMANN, Angela (2015): The Warning Behaviors of Anders Breivik. *Journal of Threat Assessment and Management*, 2(3–4), 164–175. Online: <https://doi.org/10.1037/tam0000037>
- MENTXAKA, Oihane et al. (2023): Violence and Psychosis: Clinical Evidences From an Early Intervention Program. *European Psychiatry*, 66(S1), S133. Online: <http://dx.doi.org/10.1192/j.eurpsy.2023.340>
- MORETTI Magdolna (2021): EMDR (Eye Movement Desensitisation and Reprocessing) terápia. In NÉMETH Attila – FÜREDI János (szerk.): *A pszichiátria magyar kézikönyve*. Budapest: Medicina Könyvkiadó, 675–687.
- NAGY Melánia (2019): A terrorista profilalkotás lehetséges tendenciái. In BARÁTH Noémi Emőke – MEZEI József (szerk.): *Rendészet – Tudomány – Aktualitások. A rendészet-tudomány a fiatal kutatók szemével*. Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége Rendészet-tudományi Osztály, 206–212.
- NAGY Melánia (2020): Az öngyilkos merénylet, mint a terrorizmusban alkalmazott eszköz és jellemzői. *Büntetőjogi Szemle*, 20(1), 75–82. Online: https://ujbtk.hu/wp-content/uploads/lapszam/BJSz_202001_75-82o_NagyMelania.pdf
- OREN, E. – SOLOMON, R. M. (2012): EMDR Therapy: An Overview of Its Development and Mechanisms of Action. *European Review of Applied Psychology*, 62(4), 197–203. Online: <http://dx.doi.org/10.1016/j.erap.2012.08.005>
- PENNEBAKER, James W. – MEHL, Matthias R. – NIEDERHOFFER, Kate G. (2003): Psychological Aspects of Natural Language Use: Our Words, Our Selves. *Annual Reviews Psychology*, 54, 547–577. Online: <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.54.101601.145041>
- PERCZEL-FORINTOS Dóra – MÓROTZ Kenéz szerk. (2010): *Kognitív viselkedésterápia*. Budapest: Medicina Könyvkiadó.
- PETRÉTEI Dávid (2020): Elkövetői profilalkotás és a bűnügyi helyszín elemzése. *Rendőrségi Tanulmányok*, 3(1), 3–50.
- PINIZZOTTO, Anthony J. – DAVIS, Edward F. – MILLER, Charles E. (2005): Suicide by Cop: Defining a Devastating Dilemma. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 74(2), 8–20. Online: <https://doi.org/10.1037/e559092006-002>
- POWIS, Beverly et al. (2019): *Inter-rater Reliability of the Extremism Risk Guidelines 22+ (ERG 22+)*. Ministry of Justice Analytical Series.
- PRESINSZKY Judit (2021): A 22 éves magyar iszlamista: „Elismerem, hogy cseteltem, de ez nem bűncselekmény”. *Telex*, 2021. december 14. Online: <https://telex.hu/belfold/2021/12/14/v-kende-kecskemet-islam-allam-terrorizmus-robbantas-kecskemet-targyalas-elokeszito-ules>
- RÁCZ József – KARSAI Szilvia – TÓTH Veronika szerk. (2023): *Kvalitatív pszichológia. Kézikönyv*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. <https://doi.org/10.21862/KvalPszKK/2023/5930>
- RETEK Amadé (2023): *Az intézkedéstaktika pszichológiájáról. „ERŐ – SZAK – TUDÁS”*. Budapest: NKE–NKFI.
- SILBERZTEIN, MAX (2005): Nooj: A Linguistic Annotation System for Corpus Processing. In BYRON, Donna – VENKATARAMAN, Anand – ZHANG, Dell (szerk.): *Proceedings of HLT/EMNLP 2005 Interactive Demonstrations*. Vancouver, Kanada: Association for Computational Linguistics, 10–11. Online: <https://doi.org/10.3115/1225733.1225739>
- SZABÓ Renáta Krisztina – MÁTH János – SZTANCSIK Veronika (2019): A reziliencia és a pro-aktív megküzdés összefüggéseinek vizsgálata. *Alkalmazott Pszichológia*, 19(4), 73–99.

- SZABÓ Zoltán (2023): A dzsihádisták merényleteiben 2015 óta bekövetkezett változások Nyugat- és Észak-Európában. *Scientia et Securitas*, 4(1), 10–19. Online: <https://doi.org/10.1556/112.2023.00143>
- SZIGETI F. Judit (2018): Szemmozgásos traumafeldolgozás (EMDR-terápia). Hatás, hatásmechanizmus, hatásosság. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 19(4), 335–356. Online: <https://doi.org/10.1556/0406.19.2018.011>
- SZIJÁRTÓ Livia (2014): Különbségek az egyének és a csoportok között végzett profilozás területén. *Terror & Elhárítás*, 3(2), 84–123.
- SZIJÁRTÓ Livia (2017): Magányos elkövetők az interneten – Az internetes tartalmak pszichológiai szempontú elemzése. *Szakmai Szemle*, 15(4), 100–112.
- SZIJÁRTÓ Livia (2019): *Alkalmazott pszichológiai módszerek a szélsőséges csoportok és a terrorizmus elleni harcban*. PhD-disszertáció. Budapest: Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola. Online: <https://doi.org/10.17625/NKE.2019.025>
- TANÁCS János – ZEMPLÉN Gábor (2015): Válság, kommunikáció, érvelés. Kríziskommunikáció argumentáció-elméleti nézőpontból. *Jel-Kép*, 4(2), 1–13. Online: <http://dx.doi.org/10.20520/Jel-Kep.2015.2.1>
- TRINGER László (2010): *A pszichiátria tankönyve*. Budapest: Semmelweis Kiadó.
- TURVEY, Brent E. (2012): *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. Cambridge: Academic Press. Online: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-385243-4.00005-8>
- URBÁN Nóra – KOVÁCS László (2016): A pszichológiai reziliencia, mint integrált alkalmazkodó rendszer. *Honvédorvos*, 68(3–4), 43–50. Online: <https://doi.org/10.29068/HO.2016.3-4.43-50>
- VINCZE Orsolya et al. (2009): Technológiai fejlesztések a Nooj pszichológiai alkalmazásában. In VI. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Informatikai Tanszékcsoport, 285–294.
- VÖRÖS Viktor – OSVÁTH Péter – TÉNYI Tamás (2021): Pszichiátriai sürgősség – pszichiátriai sürgősségi állapotok. In NÉMETH Attila – FÜREDI János (szerk.): *A pszichiátria magyar kézikönyve*. Budapest: Medicina Könyvkiadó, 769–791.
- WARD, Rachel N. et al. (2021): Stress, Resilience, and Coping. In PRADHAN, Rabindra K. – KUMAR, Updesh (szerk.): *Emotion, Well-Being, and Resilience. Theoretical Perspectives and Practical Applications*. New York: Apple Academic Press, 3–14.
- WEBSTER, William H. (1986): Terrorism as a Crime. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 55(5), 11–13.
- YEE, Natalia et al. (2020): A Meta-Analysis of the Relationship Between Psychosis and Any Type of Criminal Offending, in Both Men and Women. *Schizophrenia Research*, 220, 16–24. Online: <https://doi.org/10.1016/j.schres.2020.04.009>

Jogi források

- 14.B.1615/2017/98. sz. határozat
1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről
24/2014. (VII. 11.) ORFK utasítás a rendkívüli halál esetén követendő rendőri eljárásról